

УДК 332.1:631.14:637.12

**THE EFFICIENCY OF MANAGEMENT OF COMPONENTS OF
ECONOMIC SECURITY OF THE AGRICULTURAL SECTOR OF
UKRAINE IN THE CONDITIONS OF DECENTRALIZATION
ЕФЕКТИВНІСТЬ УПРАВЛІННЯ СКЛАДОВИМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
АГРАРНОГО СЕКТОРУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ**

Kravchenko M.V. / Кравченко М.В.

*Doctor of Economics, Professor of the Department of Accounting,
Taxation and Management of Financial and Economic Security
доктор економічних наук, професор кафедри обліку,
оподаткування та управління фінансово-економічною безпекою
ORCID: [0000-0002-6942-0914](https://orcid.org/0000-0002-6942-0914)*

*Dnipro State Agrarian and Economic University
Дніпровський державний аграрно-економічний університет*

Анотація. В сучасних умовах надзвичайно гостро відчують на собі аграрний бізнес вплив дестабілізуючих чинників зовнішнього і внутрішнього середовища, що потребує особливої уваги до дослідження проблем зміцнення економічної безпеки аграрного сектора за допомогою територіально-виробничих систем. Механізм взаємодії влади і аграрного бізнесу у сфері зміцнення економічної безпеки аграрного сектора в зарубіжних країнах реалізується досить давно і постійно вдосконалюється. Соціально значущі проблеми з урахуванням зростаючих потреб населення залишаються пріоритетними для механізму державно-приватного партнерства і адресовані задля зміцнення економічної безпеки аграрного сектора. Відмінна особливість взаємодії влади і бізнесу полягає в тому, наскільки ефективно державні інститути та керівництво аграрного бізнесу здатне запобігти появі внутрішніх і зовнішніх загроз і ліквідувати шкідливі наслідки окремих негативних складових зовнішнього і внутрішнього середовища.

Ключові слова: аграрний сектор, аграрний бізнес, економічна безпека, територіально-виробничі системи, інтеграція.

Abstract. In modern conditions, the impact of destabilizing factors of the external and internal environment is extremely acute, which requires special attention to the study of the problems of strengthening the economic security of the agricultural sector through territorial production systems. The mechanism of interaction between the government and agrarian business in the field of strengthening the economic security of the agricultural sector in foreign countries has been implemented for a long time and is constantly being improved. Socially significant problems, taking into account the growing needs of the population, remain a priority for the mechanism of public-private partnership and are addressed to strengthen the economic security of the agricultural sector. A distinctive feature of the interaction between government and business is how effectively state institutions and management of agrarian business can prevent internal and external threats and eliminate the harmful effects of certain negative components of the external and internal environment.

Key words: agrarian sector, agrarian business, economic security, territorial production systems, integration.

Вступ. Становлення інноваційної моделі розвитку аграрного сектору економіки є системною проблемою, у розв'язанні якої значну роль відіграє

інститут аграрної науки як суб'єкт інноваційної діяльності та учасник інноваційного процесу. Діяльність наукових установ аграрного сектору має бути спрямовано на вирішення таких актуальних питань, як капіталізація результатів наукових досліджень; формування інфраструктури ринку інновацій в АПК, забезпечення оперативного та ефективного трансферу інновацій, посилення асоційованих зв'язків із виробництвом і розвиток інноваційного підприємництва; удосконалення управління виробництвом наукомісткої продукції; досягнення необхідного рівня фінансування аграрної науки.

Задля успішної реалізації територіально-виробничих систем, необхідна інтеграція зусиль і інтересів органів державної влади і приватного бізнесу для досягнення максимального результату в рамках даної співпраці задля зміцнення економічної безпеки аграрного сектора. На сучасному етапі становлення державно-приватне партнерство являється універсальним та ефективним механізмом, значення якого в країні постійно зростає, формуючи базис для розвитку економіки, а саме аграрного сектору, яке при ефективній структурі даного механізму і оптимальному виборі територіально-виробничих систем, у результаті його застосування буде вигідно для держави, аграрного сектору та для населення[1, с. 34-39].

Основний текст.

В умовах сьогодення, зумовлених урбанізацією, глобалізацією, диверсифікацією раціону, концентрацією та розширенням продовольчих ринків та торгівлі, серед інших основних тенденцій, територіально-галузеві виробничі системи (ТГВС) зазнають значних перетворень. Для подолання трансформаційних викликів необхідно застосовувати більш холістичний, системний підхід, який передбачає проектування агропродовольчих ланцюгів доданої вартості (АЛДВ), координацію дій та формування інституційного середовища їх функціонування. Зміни необхідно впроваджувати з урахуванням особливостей розвитку АС.

Аграрний сектор, який включає усі виробничі операції забезпечуючи просування сільськогосподарської продукції «від лану до столу», є основним

генератором зайнятості та формування доходів в АС, що сприяє зміцненню економічної та продовольчої безпеки. Він охоплює увесь ланцюг створення доданої вартості, включаючи постачання, виробництво, переробку сільськогосподарської продукції та її розподіл.

Для зміцнення ЕБ аграрного сектору ФАО розроблено низку інструментів стимулювання розвитку агропродовольчого сектора, як однієї із найбільш потужних територіально-галузевих виробничих систем, які передбачають формування політики сприяння впровадженню екологічних аспектів та розвитку інституційних спроможностей державних органів щодо ефективної взаємодії з партнерами з приватного сектору, особливо це стосується інтеграції дрібних фермерів та представників МСАБ до АЛДВ, стимулювання інвестиційної діяльності та підвищення ефективності в процесі трансформування агропродовольчих систем у країнах, що розвиваються, до яких відноситься і Україна. Основні напрямки політики ФАО включають:

– Відповідальне *контрактне сільське господарство* для інклюзивного доступу до ринку, що забезпечує нарощування потенціалу, технічну та юридичну підтримку пілотних проектів, адвокацію та поширення знань.

– Проектування *сталих агропродовольчих ланцюгів доданої вартості* (САЛДВ) за рахунок впровадження цілісного підходу до структурних перетворень, інтегрування багатовимірних концепцій доданої вартості та сталості та застосування їх у оцінці, аналізі та удосконаленні функціонування територіально-галузевих виробничих систем.

– *Державно-приватне партнерство*, яке фактично представляє собою форму інноваційного партнерства, що об'єднує виробників, агробізнес, органи державної влади та суб'єктів громадянського суспільства. Таку співпрацю все частіше застосовують у якості механізму залучення інвестицій, одночасно пом'якшуючи специфічні ризики АС.

– Сприяння впровадженню *територіального підходу* у якості засобу залучення трансформаційних інвестицій АС та координації міжгалузевих цілей. Особлива увага приділяється агропромисловим паркам та кластерам на базі

агропромислового територіально-виробничого комплексу, економічним коридорам та спеціальним економічним зонам.

– Стимулювання розвитку малого та середнього аграрного бізнесу (МСАБ), підприємництва, стартап-проектів та інновацій через *інклюзивні бізнес-моделі та агробізнес-інкубатори*.

В умовах ринкової невизначеності, поглиблення інтеграційних процесів вимагає розробки деяких правил та процедур, встановлення стратегічних партнерських відносин та формування системи стимулів та спільного бачення подальшого розвитку між постачальниками, виробниками, органами стандартизації, розподільчими центрами, оптовими ринками, супермаркетами, фермерськими господарствами, роздрібними торговцями та споживачами. У такій системі повинні поєднуватись добре організоване внутрішнє співробітництво та конкурентне і високо інтегроване зовнішнє середовище. У сільському господарстві логістичний підхід дає змогу виокремити таке поняття як логістична інтеграція, яка може бути як внутрішньою, так і зовнішньою. Зовнішня логістична інтеграція вимагає узгодженості дій різних підприємств-ланок ланцюга постачання для забезпечення єдиної мети, доведення виготовленої продукції до кінцевого споживача. При чому індивідуальна економічна діяльність кожного підприємства трактується в межах ланцюга постачання як бізнес-процес.

Щоб уникнути неузгодженості основних елементів системи логістики на підприємстві, доцільно доповнити внутрішню інтеграцію внутрішньогалузевою та міжгалузевою логістичною інтеграцією з використанням трьох можливих напрямів [2, с. 67-70]:

1) горизонтальної інтеграції, що означає галузеву єдність підприємств, операційна діяльність яких характеризується спільною технологією і однорідністю виготовленої продукції;

2) вертикальної інтеграції, що означає виробничу кооперацію підприємств однієї галузі або близьких за характером галузей промисловості, які спеціалізуються на виготовленні вузлів, деталей, комплектування та інших

виробів, необхідних для кінцевого продукту;

3) комбінованої інтеграції, що поєднує вигоди двох попередніх форм інтеграції.

Значна частка доданої вартості кінцевої продукції створюється поза сферою первинного виробництва. При відокремленості цієї галузі товаровиробник не бере участі у розподілі доданої вартості, створеної в сферах переробки та реалізації. Цілком природним є прагнення виробників стати співвласниками доданої вартості у сферах переробки та реалізації продукції. Цієї мети можна досягти за допомогою вертикальної, горизонтальної або комбінованої інтеграції в межах логістичної системи регіону. За рахунок розвитку інтеграційних форм господарювання можна забезпечити високу якість сільськогосподарської продукції з великою часткою доданої вартості, мінімізацію втрат продукції та зниження експлуатаційних витрат в АЛП, а з іншого боку мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище, таким чином досягаючи максимізації переваг системи [3, с. 141-150].

Невеликі обсяги виробництва та високий рівень трансакційних витрат, які виникають при укладанні індивідуальні угод суттєво обмежують конкурентоздатність МСАБ на ринку. Горизонтальна координація між представниками МСАБ дає можливість забезпечити координацію та узгодженість дій на ринку, формування експортних партій та виходу на міжнародні ринки. Адже за рахунок кооперування та співпраці в рамках фермерських кооперативів виникає так званий ефект масштабу, за рахунок зменшення трансакційних витрат та зміцнення переговорних позицій фермерів. Незважаючи на неоднозначні результати щодо ефективності співпраці в рамках сільськогосподарської кооперації, існує широкий науковий консенсус щодо того, що координація колективних дій є важливою для зміцнення позицій представників МСАБ на ринку за рахунок формування інклюзивних агропродовольчих ланцюгів доданої вартості. На шляху до впровадження ефективної горизонтальної інтеграції в АС необхідно вирішити ряд проблем, що стосуються:

- ✓ низького рівня співпраці та виробничих потужностей серед представників МСАБ, що перешкоджає мобілізації економії від масштабу для ефективного доступу до ринків збуту;
- ✓ відсутності взаємної довіри, лояльності та взаємодії між представниками МСАБ в процесі неформальної співпраці, що може призвести до опортуністичної поведінки;
- ✓ різноманітності інтересів членів кооперації, що обмежує ефективну організацію;
- ✓ блокування доступу до ринків деяких представників МСАБ;
- ✓ опортуністичної поведінки суб'єктів ринку, непослідовності та непередбачуваності, притаманної для МСАБ.

До проблем вертикальної координації, з якими зіштовхується МСАБ відноситься відсутність дієвого механізму управління бізнес-процесами між фермерами та іншими суб'єктами АЛДВ. Більшість наукових досліджень, що стосуються ефективності вертикальної інтеграції в ЛДВ теоретичним підґрунтям визнають перспективу зменшення трансакційних витрат.

Удосконалення процесів вертикальної інтеграції в контексті МСАБ передбачає вирішення таких проблем як:

- відсутність надійних джерел постачання засобів виробництва та інформаційно-консультативних послуг;
- нерівноправність відносин між МСАБ та постачальниками (наприклад, у веденні перемовин стосовно ціни та умов виконання контрактів, доступу до інформації щодо стандартів якості та ін.);
- відсутність доступу до супутніх сервісних послуг.

Висновки.

На нашу думку, головними факторами, що стримують реалізацію заходів по зміцненню економічної безпеки аграрного сектора за допомогою територіально-виробничих систем, є: ринкові умови господарювання на території України; високий рівень володарювання монополій на внутрішньому ринку України, що створює перепони для розвитку вільної конкуренції;

нестабільність політичної ситуації в країні; складність та нестабільність сучасних умов господарювання на міжнародній арені; недосконалість національної законодавчої бази; господарські ризики; загострення конкуренції та обмеженість фінансових ресурсів.

Таким чином, оновлення та вдосконалення концептуальних основ зміцнення економічної безпеки аграрного сектора за допомогою територіально-виробничих систем може стати сучасною парадигмою збереження глобалізаційних тенденцій та механізмів інтеграції національних економік.

Література:

1. Бугай В.З., Омельченко В.М. Analysis and evaluation of financial stability of the enterprise. Держава та регіони. 2008. № 1. С. 34–39.
2. Васильчак С.В. Економічна стійкість сільськогосподарських підприємств: стратегічний менеджмент. Формування ринкових відносин в Україні : збірник наукових праць / за ред. І.Г. Мансурова. Вид. 6 (169). 2015. С. 67–70.
3. Mykola Kravchenko, Svitlana Khalatur, Kateryna Zhylenko, Yuliia Masiuk, Liudmyla Velychko. Assessment of bank lending diversification in Ukraine. Banks and Bank Systems. 2018. №13. P.141-150.